

Nr. 2 | 36. årg | April 2024

Guldgøisen

Der står et slot i vesterled,
tækket med gyldne skjolde;
did går hver aften solen ned
bag rosenskyernes volde.
Det slot blev ej med hænder gjort:
mageløst står det smykket;
fra jord til himmel når dets port;
vor Herre selv det har bygget.

Foto: Per Rasmussen

Tekst: B.S. Ingemann

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg

1899

I jubilæumsåret

2024

Red. Lars Lyngskov

125 år med manufakturvarer

Manufakturhandler Lauritz Jensen (1867-1931), der var født og uddannet i Ringsted, kom til Vordingborg, hvor han i 1899 overtog Crome & Goldschmidts fabriker og Horsens Tugthus' udsalg i jernstøber Jacobsens ejendom Algade 93. I 1904 afhændede han forretningen til købmand Frederik Emil Rasmussen. Lauritz Jensen var i 1898 medstifter af den lokale borger- og industriforening og blev dens formand samt initiativtager og formand for amtsudstillingen 1901. Fra 1918 til 1920 sad han i Folketinget valgt i hovedstaden for Erhvervspartiet, som han var initiativtager til og første formand for indtil 1921. Partiet var repræsenteret i Folketinget fra 1918 til 1924. Tidligere havde han stillet op til Folketinget for Højre ved Folketingsvalget i 1913 i Københavns 13. valgkreds. Han var Indenrigsministeriets konsulent ved behandling af sager vedrørende lærlingeforhold inden for handelsbranchen fra 1921. Han var Ridder af Dannebrog og modtog Fortjenstmedaljen i sølv.

Forretningens indehavere gennem tiden:

Lauritz Jensen:	1899-1904
Frederik Emil Rasmussen:	1905-1926
Lauritz Magnus Madsen:	1926-1949
Meyer & Ludvigsen:	1949-1970
Ib Meyer:	1970-1982
Ib Meyer og Leif Petersen:	1982-1984
Leif Petersen:	1984-2002
Klaus Grønbech:	2002-2004
Jensen & Dybdal:	2004-

En fragtmandstur til København

Af fhv. købmand Jørgen Theisen - red. Brian Devantie

Ad Hovedlandevejen Vordingborg-København i midten af 1800-tallet.

VORDINGBORG har paa mere end een Maade dannet et strategisk Punkt paa Sjællands Kyst, thi det var Stedet, hvor over Forbindelse gik med vore sydlige Øer, Falster og Lolland, en By, der blev passeret af mange Tusinde Mennesker om Aaret. I Midten af forrige Aarhundrede var Masnedsund kun et lille Fiskerleje, hvor den store, gamle Færgegaard, med det lige overfor liggende Færgekarlehushus, var de eneste Huse ved Kysten. Herfra kom og afsejlede de gamle Smakker eller store, sejlførende Færgebaade, som kunde tage Heste, Vogne og mange Passagerer med om Bord, fra og til Gaabense. Kysten var som den havde helliget fra fjerne Tider, der var kun den store Anløbsbro, bygget af Kampesten og forsvarligt beskyttet af solidt Pæleværk. Den gamle Udskibningsbro paa Falstersiden skal efter Sagnet være bygget af Dronning Margrethe ca. 1400, og Egepælene kan endnu ses Øst for Gaabense-Færgens Færgeleje. Ved Masnedsund kan Resterne af den gamle Stenbro endnu ses imellem Gaabense-Færgens Anløbssted og Vordingborg Brændselskompagnis store Kulgaard og høje Krananlæg.

Den rivende Strøm i det smalle Sund mellem Sjællands Kyst og Masnedø kunde volde Færgerne de største Vanskeligheder, og Færgefolkene maatte ofte lægge de store og tunge Aarer ud, for at faa Baadene ført ind til Broen. Her blev Passagererne modtaget af Færgefartlederen. For mange af de Rejsende var det med et Lettelsens Suk, de steg i Land i Masnedsund, det kunde ofte være en haard Tur over Storstrømmen, hvor Bølgerne slog ind over Rælingen paa Skibet og en bidende Vind gennemisnede Mennesker og Heste.

Tidligere gik Landevejen til København Øst om Byen, denne, der kun havde een, men meget lang Gade, Ahlgade, var mod Nord og Syd begrænset af Vand og Engdrag. Vejen gik gennem det saakaldte Krægerstræde uden om Badstuesøen og kaldtes Kongevejen. Allerede i Aaret 1790, den 2. Juli, var der approberet en Plan til Landevejens Forbedring, og man gik straks i Gang med at afstikke Vejen til Vordingborg, som skulde holdes i saa lige Linie som muligt, og i de første Tiaar af det 19. Aarhundrede fuldførtes Vejen, den nuværende Københavns-Hovedlandevej, der paa en Dæmning førtes over Badstuesøen, og kom til at ligge mere i Flugt med Færgegaardsvejen. Denne blev samtidig planeret.

Der var en Omstændighed, der særlig var Skyld i, at der blev sat Fart og Kraft paa Vejarbejdet: den gamle Hærvej gennem Lekkende Skov og videre mod Køge havde vist sig at sinke Landeværnets Fremrykning. Da indsaa Kong Frederik den

6., at nu maatte der anlægges en ny Hær- og Hovedvej, og den skulde gaa snorlige fra Køge til Vordingborg, saa denne ikke alene blev af praktisk, men ogsaa af strategisk Betydning. Masser af Arbejdere blev sat til at rydde Hegn og fælde Træer, og Hundreder af Stenslagere slog Kampestenene ud til Skærver. Desuden var en stor Del af de under Englænderkrigen indkaldte Soldater med til at bygge Vejen, grave Grøfter, lægge Philasterlag m.m. Overledelsen var lagt i Hænderne paa dygtige Ingeniørofficerer. Vejen var farbar i hele sin Længde omkring 1820, men i Aaret 1852 var Vejbanen langt fra færdig, idet der manglede ordentlige Vejtromler, og fra Vordingborg til Rønnede, kørte Vognene og maledede i Skærver og maatte krydse ud og ind for de paa den halve Vejbane udlagte Vejbukke. Disse blev lagt ud om Morgenen og igen fjernet om Aftenen.

For de rejsende, der pr. Vogn vilde foretage en Køretur til København alene for Rejsens Skyld, kunde det jo gaa hurtigt og forholdsvis let. Som Regel havde de lette Vogne, forspændt med gode og kraftige Heste, og der blev gjort Ophold i de forskellige Kroer, alt efter Behag. Anderledes for Fragtmændene, der skulde være inde i Byen til bestemt Tid, og hvis de kørte ind med slagtede Svin eller Oksekroppe, samt Smør og Æg, maatte de køre fra Vordingborg kl. 5 eller 6 om Aftenen, og saa køre hele Natten, for at være i København om Morgenen ca. Kl. 9 eller 10, hvis de da ikke, som det hed, kunde blive hængende paa Vejen, saafremt der, hvad der let kunde ske, stødte et hædeligt Uheld til.

Og der var var mange Farer, der lurede paa Vognmandskuskene paa den 94 km lange Tur fra Vordingborg til København. Hestene kunde blive syge, f.Eks. forvrilde et Ben, saa de blev halte, eller faa Kolik og andre Daarligheder, som kunde sætte Kusken i Forlegenhed. Der var saa intet andet at gøre, end at sætte Hestene ind i den første Kro eller Gaard og saa laane en anden Hest til at fortsætte Turen med. Det kunde være nogle stoute Karle saadan en Fragtmandskusk, og han havde gerne en stor Stjerne hos sin Husbond, en Karl, der sagde „mine Heste“ og „min Vogn“ og „mit“ om det hele, undtagen sin Pricipals Penge, der var ham betroet, og saa det ofte værdifulde Vognlæs samt Breve, Pakker m.m.

Sikkerheden paa Landevejene i de Tider var ikke altid den bedste, og skønt Sagnet fortæller, at det var ved Vordingborg, Frode Fredegod lagde den ene af Guldringene paa (Landevejen) Vejen, og Folk var saa rare og gode, at de lod Ringen ligge, saa var den Tid forlængst forbi. En gammel Leveregel var, at man aldrig skulde prale med eller lade Folk se, at man havde Penge paa Lommen eller lade Personer, man ikke kendte, køre med, selv om de bad derom. En Købmand, der boede i Nærheden af Vordingborg, vilde en Dag ride ind til Byen med et Pengebrev paa 500 Rd., der skulde sendes med Postvognen over Næstved og Ringsted til København, kom til at erkende Sandheden heraf. Et Par tyske

Haandværkssvende, der netop sad i hans Butik og fik sig en Hjerterstyrkning, saa at Købmanden talte Pengene op og forseglede Brevet, de fik ogsaa hørt saa meget, at vedkommende om lidt vilde ride til Vordingborg med Pengene. De fik pludselig travlt med at komme af Sted, og nu lagde de sig paa Lur ved de krumme Ege, et ideelt Sted til at foretage et rask Overfald. Her havde i gamle Dage været et Vadested gennem Skoven, Vejen slog og slaar den Dag i Dag en Bugt, paa begge Sider var en meget høj Vold, bevokset med Slaaen, Tjørn og Hasselbuske, der kunde danne Skjul for dem, til deres udsete Offer kom forbi.

Nu havde Købmanden en af de baade skattede og frygtede Biderheste, det var en særlig onskabsfuld Hest, som kun vilde behandles af en enkelt Person i sin Stald. Det var den ene af hans Københavnerheste, der som Regel gik Turen til København to Gange om Ugen. Denne Hest havde om Morgenen bidt sin Herre og Mester, fordi denne havde tilladt sig at tage en ny Hat paa, som Bideren ikke kendte. Den var foruden at være en glimrende Vognhest ogsaa en særdeles god og behagelig Ridehest. Biderhesten, Tyskerne kalder saadan en onskabsfuld Hest for: „Ein Menschenfresser“, Englænderne kalder den „The Manniters“, var af gamle' dansk Landrace, stor og kraftig, en Kvalitetshest af Rang. Men den kunde ikke lide at faa af Sporerne, for saa stejlede den og bed vildt om sig. Som Købmanden nu kommer ridende paa Landevejen, kun ledsaget af sin store, kraftige og meget bidske Grand danois Hund „Rolf“, der var dresseret til at angribe paa Kommando, (den var tillige Vognhund, og var altid med paa Turen til København), naaede de Bakken ved de krumme Ege.

Her springer de to Røvere ud paa Landevejen, en fra hver Side, svingende deres Egespir og raabende: „Holdt! Pengene eller Livet!“ Den ene løb til fra venstre Side for at trække Købmanden ned af Hesten, medens den anden forsøgte at gribe Hesten i Bidslet for at standse den. Rytterens eneste Værge var en Spadserestok, men den var af det reneste Fiskeben og drejet ud af det tykke af Barden paa en Grønlandshval, den bed igennem, naar den faldt med Kraft. Nu var Købmanden hverken nogen stor eller kraftig Mand, men han var modig og kunde tage en Situation, og nu udviklede Affæren sig med rivende Hast. „Rolf, tag ham!“ raabte Købmanden, og gav i det samme den Røver, der havde grebet fat i hans Ben, et Slag med Fiskebensstokken, saa det sang i ham, og i samme Nu var Hunden over ham, væltede ham om paa Vejen og bed og flaaede i ham, saa denne Angriber fik nok med at klare sig selv.

Fortsættes i næste nummer...

Brian trak fuldt hus i Kulturarkaden

Af Ulrik Jensen

Den tidligere lokalredaktør for Sydsjællands Tidende, der er på fornavn eller øgenavn med de fleste, ser alt og husker alt.

Salen i Kulturarkaden var fyldt til sidste plads, da Brian Devantie torsdag aften den 22. februar fortalte om sit begivenhedsrige liv i Vordingborg.

Den tidligere redaktør for Sydsjællands Tidende og nuværende formand for Lokalhistorisk Forening kan trække folk af huse, og om nogen er Brian Devantie garant for en god historie.

De fleste i Vordingborg kender Brian - vel at mærke udtalt på den franske måde - færre ved at Brian er blind på det ene øje, men alligevel er ingen i tvivl om, at Brian ser og husker alt.

Et modent publikum var vidner til 86-årige Brians røverhistorier og anekdoter fra barndommen og frem til i dag. En lang række gamle fotos fra Lokalarkivet var med til at få publikum til at huske ting og sager, som måske ellers var gået i glemmebogen.

En til tider meget berørt Brian kunne berette om sin barndom i Masnedsund, hvor Brians mor blev alene med syv børn, da faren døde, da Brian var otte år. Arbejdsomt har Brian været indbegrebet af Sydsjællands Tidende og Centraltrykkeriet, hvor Brian startede sin karriere som typografælrling og siden blev legendarisk ugebladsredaktør. Bortset fra en kortvarig afstikker til Næstved Tidende nåede Brian at være på Sydsjællands Tidende i 43 år.

Altid har Brian været dygtig til med en passende portion frækhed og charme at sikre sig mange gratis goder - ikke bare til sig selv, men fx også da han som ungdomsformand i Vordingborg Idrætsforening sikrede sig massiv sponsorstøtte, så 80 børn og unge kom på tur til Morten Olsens fodboldklub i Belgien, hvor lilleputterne spillede opvarmingskamp til en af de helt store opgør i fodboldligaen.

Arrangeret blev hurtigt udsolgt og blev derfor gentaget ugen efter med lige så stor succes.

Foto: Klaus Lohmann

Nygaards Mølle

Red. Lis B. Jensen

Nygaards mølle lå på Nygaards Mølles jord og grænser op til Kullekærs mark i Vordingborg på matr. 1an, markjordene.

Møllen har flere gange været plaget af brande, bl.a. i 1874 og 1885.

Efter branden i 1885 blev den genopbygget som Rosenfeldt Mølle.

Den nye mølle på Næstvedvej brændte i 1924 og blev opført i 1925. Den nye mølle var en motormølle og forpagtedes af Johan Chr. Michelsen. Forpagtningen blev den 1. maj 1931 overtaget af Georg Hansen, der kom fra Hinge Mølle. Møllen blev udvidet med en Brødfabrik i 1933, beskæftigede 7 mand og havde 3 vogne.

Rosenfeldt Møllegårds magasin lå helt ud til Næstvedvej, hvor nu bygningerne med adressen Krondrevet 1 ligger.

Rosenfeldt Møllegaard 1954, i baggrunden ses husene i Birkeallé/Elmeallé-kvarteret. Foto: Det Kgl. Bibliotek, Danmark set fra Luften. Odense Luftfoto

Det er da sjovt at tænke

Red. Brian Devantie

- at i tiden der var engang, når medlemmer af Vordingborg Roklub tog på week-end ture, var Bogø et meget brugt mål for turen. Bogø var ikke bare målet for fællesturen en gang om året. Tværtimod var det i en lang årrække, meget brugt at ro både aften- og søndagsture over til Svendsen på badhotellet, hvor roerne altid blev vel modtaget. Så brugt og almindelig yndet var turen, at de dengang ældre roere, berettede for nye medlemmer, at når folk i Bogø by observerede, at et eller flere bådehold gik ud fra Vordingborg, med kurs mod Bogø, ringede man vedholdende med kirkeklokkerne, som signal til, at alle piger i en vis aldersklasse, hurtigst muligt burde lukkes inde på lokummerne. Der har åbenbart hersket stor respekt for roerne fra Vordingborg.

Lensmændene på Vordingborg Slot

Et kig i Jørgen Greens bog om Chr. den fjerdes tid i Vordingborg fortæller der blandt andet om Lensmændenes betydning for samfundet.

Red: Brian Devantie

I midten af det 16. århundrede 1561 kom de kgl. privilegerede Købstæder i et underordningsforhold til de kongelige lensmænd; de kongelige befalinger blev meddelt købstadsøvrighederne gennem lensmændene, der også på Kongens Vegne tog del i købstadsøvrighedens beskikkelse. Den form for regulering supplerede de mange specielle kongebreve, udstedt af Danske Kancelli. Lensmændene optrådte på Kongens Vegne; mæglende i byernes tvistigheder, de førte tilsyn med rettens pleje i købstæderne, især hvad de offentlige sager angik, med udrustninger (af Skibe og Mandskab), der var pålagt købstæderne; dog blev dette sidste også ofte besørget af særlige kommitterede. Ifølge Anordning af 1582 havde de desuden tilsyn med de gejstlige i købstæderne, havde Kirkerne og deres Indtægter i forsvar; fremdeles påså de ifølge særlig befaling, at visse love iagttoges i købstæderne, således om ret Mål og Vægt, Forbud mod Udførsel osv.

Lensmanden havde til opgave at indkræve Kronens afgifter i deres lens kreds og aflægge regnskab herfor. Til gengæld nød han med sin familie et personligt underhold på lenslottet eller lensgården foruden en række andre individuelt aftalte privilegier. Det var desuden deres opgave, når Kongen var på rejse, at opvarte majestæten og hans følge, ofte i fællesskab med den købstad, som blev aflagt besøg. Når Kongen rejste i embedes medfør skulle lensmændene modtage ham, og i mange lensbreve var der fastsat et vist antal nætter, hvori de skulle beholde ham.

Selv hvor natteholdet var indskrænket til én nat, ansås det dog for en betydelig byrde på grund af det store følge, som Kongen førte med sig (ofte ca. 200 personer), og som skulle huses og bespises. I en kgl. anordning fordres således foder til 280 heste. Hvor det kunne ske, søgte købstæderne derfor at præstere en pengesum i stedet. Ligeledes måtte købstæderne deltage i at befordre Kongen fra det ene sted til det andet. Nattehold måtte præstere ikke blot til Kongen, Dronningen og deres følge, men også til hofsinderne, der blev sendt ud alene, og de måtte huses og beværges såvel af købstæderne som af lensmændene. Det var ikke usædvanligt, at følget delte sig, for at man kunne nyde alle de nattehold, man havde ret til at opkræve.

En anden byrde, der påhvilede såvel købstæderne som lensmændene, var at ordne borgleje, sørge for fast indkvartering for enkelte kongelige hofsinder eller krigere; det var en måde, hvorpå en mere varig forsørgelse af disse personer kunne ordnes. Først på Chr. den fjerdes tid sporer man lensmandens myndighed i Vordingborg. Slottets mandskab bestod i 1550 af 10 ryttere, 4 skytter og 10 karle til fods. Dertil kom den civile befolkning, skovfogeden, skriveren, kokken, kælder- og bryggersvende, vognsvenden, ladefogeden, en fiskerfadeburskvinde, en mælkedrejer, tre piger og drenge samt portneren. Vordingborg Len var et regnskabslen, det vil sige, at Lensmanden oppebar enten løn eller genant. I Lensbrevet blev det fastsat hvad Lensmanden skulle have til løn og underhold for sig og borgens folk. Disse penge og naturalier kaldes for genanter. I Vordingborg har man fra 1620'erne og 1630'erne bevaret tingbøgerne og kæmnerregnskaberne, samt en enkelt Rådstueprotokol. På den måde, kan man se, at byen på det tidspunkt oplevede en lykkelig periode.

Tilbage i tiden

Vordingborg Mølle lå på Møllevej 6. Med Jens Peter Lind som ejer, brændte møllen i maj 1839. Året efter blev der opført en ny Hollandsk Vindmølle. Den var den største i Sydsjælland med et vindfang på 38 Alen (24 meter). Møllen blev nedrevet 12. august 1942. Derefter blev den ikke genopført.

Gamle nedslidte ejendomme gav god grobund for ildebrande

Red. Brian Devantie

Fra et af de gamle vægtervers, har jeg hentet disse få linjer: *Vær klog og snild, Vogt lys og Ild, Vor klokk`er slagen ti:*

- og der var virkelig grund til at være klog og snild. De gamle bygninger i Vordingborg for hundrede af år tilbage, var med bjælkevægge, bindingsværk, stråtag og åbne ildsteder. Det gav gode betingelser for ildebrand, som kunne lægge hele gader og byer øde - angsten for mordbrændere var altid til stede. Over for den truende brandfare kunne datiden kun stille ringe op. Sprøjter brugte man ikke. De eneste slukningsmidler man anvendte, var at øse vand fra spande på ilden, i nødstilfælde måtte man ofte rive nabohusene ned, for at undgå ilden i at brede sig. I de enkelte byer var der bestemt, at der i den varme årstid, altid skulle stå fyldte vandkar på gaden, ligesom man skulle have læderspande, stiger og brandhager i orden, parat til at gribe ind. Hvermand skulle have læderspandene i beredskab. Brandforsikring kendtes ikke på det tidspunkt, gilderne og laugene, udgjorde for deres medlemmer en begrænset sikkerhed. Var det kun et enkelt hus det gik ud over, var der måske hjælp at hente, men hvis hele gaden gik op i røg, var der ingen hjælp at hente fra ”brødrene”. Dog skulle den, som fik nedrevet sit hus på grund af brand, have erstatning fra byen. Det var derfor ikke mærkeligt, at letsindig omgang med ild, kunne bringe hele byen i oprør. Skete det, skulle alle møde med deres læderspande og hjælpe til. Beboerne i gaden skulle skaffe vand, de der havde brønde skulle hejse vand op, andre skulle trille ølkar ud til fyldning og hjælpe med at lange spande. Alle øvrige borgere skulle møde bevæbnede på torvet, og ved byportene, som blev lukket, hvis ildebranden mentes at være påsat. Kvinder og børn skulle holde sig væk fra ildebranden. Opstod ilden om natten, eller om vinteren, hvor vandet i vandløb og søer var frosset til, stod borgerne magtesløse og måtte bare se på, at ilden kom ude af kontrol.

Omkring 1700-tallet var der i hele byen, kun 127 huse og 17 i Nyråd inklusive gårdene, og som skrevet ikke bygget af verdens bedste materialer. Den 17. august 1718, udbrød en større brand, der lagde dele af byen øde. Da byfogeden Jørgen Didriksen Fuglsang og hans hustru skulle til at gå i seng, blev der gjort anskrig, og de måtte redde sig i det blotte linned, hedder det i en beretning om branden. Ingen af byfogedens dokumenter blev reddet, mange borgere mistede deres hjem, otte huse fyldt med lagervarer tilhørende købmand Peter Staal, brændte ned til grunden. Kort efter i oktober 1732, kom endnu 2 storbrande.

I året 1781, brændte rektorboligen ved Latinskolen, skolens arkiv brændte og flere vigtige og væsentlige oplysninger, fra denne periode, blev flammernes bytte. Den forarmede befolkning, søgte hjælp og fik blandt andet nedsættelse i Konsumtionsskatten, og der blev startet en indsamling, med bidrag helt fra København. Der blev ved alle kirker, opsat bækkener, hvor borgerne kunne støtte med bidrag. En række forholdsregler blev iværksat og gennemført for at sikre sig mod yderligere brande. Blandt andet blev det forbudt at færdes på Algade med tændte tobakspiber.

Velstanden blev vendt til fattigdom

Red. Brian Devantie

Da Frederik Reedtz, overtog jobbet som Lensmand efter Palle Rosenkranz, (tidl. artikel) kom der andre boller på suppen. Vi er i tiden, med Christian den fjerde, hvor situationen med de mange uheldige krige satte sine spor. Reedtz havde ikke de samme muligheder, eller evner som sin forgænger, flere hyppige indkvarteringer med tropper i byen, forværrede det hele katastrofalt. Borgerne klagede til Lensmanden over, at de ikke alene, skal betale skatter, men også bidrage til de mange indkvarteringer af soldater, uden der ydes nogen betaling herfor. Da byens borgere, også bliver pålagt, at skulle forpleje Hr. Niels Lykkes kompagni på 130 soldater, retter de igen henvendelse til Lensmanden Reedtz. De gør opmærksom på, at byfogeden med dannemænd har været på besøg i de tilbageblevne huse, og kun finder armod og elendighed. På kort tid har byen måtte udrede nogle tusinde dalere, og nu er byen så fattig at en del indbyggere, har forladt det hele.

Lensmanden beder dem udvise tålmodighed, men tålmodigheden kunne ikke hjælpe på byens nød. De beslutter derfor, at rette en ny henvendelse til kongen, og beder om at få betaling for den havre og strøelse, som der bruges i forbindelse med indkvarteringen. Der loves at man vil holde lave priser, så der ikke bliver grund til at klage. Lige meget hjælper det. Reedtz får brev fra Christian den fjerde, der påpeger, at den og de, der unddrager sig den kongelige tyngde, skal miste deres gårde og huse. Alligevel fortsætter borgerne i Vordingborg med at klage til kongen. Han anmoder landkommissær Sigvardt Skruer om at ordne indkvarteringen således, at Vordingborg og dens borgere ikke besværes mere end andre byer. Da Chr. 4 dør i 1648, var velstanden i Vordingborg vendt til fattigdom. Slottet var i en elendig forfatning, mange af byens borgere og indbyggere har forladt deres ejendomme og by, for at søge lykken andetsteds. Ulrik Frederik Gyldenløve, et uægteskabeligt barn af Frederik den tredje og Margrethe Pape, blev den sidste lensmand 1660-1664 på Vordingborg Slot.

Rytterkasernen Algade 36

Rytterskoler som skolehistorisk milepæl?

Den tidligere rytterkaserne, Algade 36 – nu - ca. 1900 Vordingborg Tømmerhandel.

De kongelige ladegårde, deriblandt Vordingborg Slot, blev efter omorganiseringen af ryttergodset i 1717, indrettet til rytterkvarterer. I ældre skolehistoriske fremstillinger er Frederik den fjerdes rytterskoler fra 1721, ofte blevet set som banebrydende og som begyndelse på et offentligt skolevæsen. At der var tale om et nyt, og markant initiativ fra det danske skolevæsens side, har ingen bestridt, men der har været mange forskellige bud på, hvad der lå bag initiativet. Fra pietistisk vækkelse til statsmagtens behov, for at uddanne lovlydige soldater. I de seneste årtier har forskningen også afdækket, at skolegang på landet var ganske udbredt, allerede forud for oprettelsen af de kongelige skoler, og rytterskolerne endda nogle steder kunne føre til forringelser for børnene - i hvert fald hvis man skal tro de protesterende forældre.

Lader og andre bygninger indrettedes til at huse rytterne og deres heste. Imidlertid forfaldt staldene og laderne på slotsterrænet mere og mere, og det var nødvendigt at gøre noget ved det. I 1776 blev der bygget en rytterkaserne i Algade, som blev ombygget i 1785. Bygningerne blev opført på den grund, hvor Vordingborg Trælasthandel siden kom til at ligge. Den var 65 alen lang og 21 alen dyb, og det tilstødende vænge var på 9.750 kvadratalen, hvor sydsiden var afgrænset af en stor dyb muddergrøft, hvor der på siderne voksede skræpper. En række kortere og længere støtter var anbragt på fortovet som afstivning op mod bygningen ud mod gaden.

Der var stald for neden og fægtesal og fouragelager for oven. I den vestlige gavl, var der en høj port, så dragonerne kunne ride lige ind i stalden.

Rytterne havde eksercerplads i Masnedsund, hvor svineslagteriet senere blev bygget. Mod vest var der en stor skydevold, hvor mandskabet blev indøvet i skydning med karabin og pistol. Desuden var der en større øvelsesplads og ridemark ude i Barmosen.

Den 6. maj 1846 sad mandskabet godt bænket i deres barakker og skulle til at indtage deres middagsmad, da der pludselig blev råbt "brand". Dragoner fik løst hestene, men på grund af røg og gnister kunne de ikke få dem ud af stalden. Hornblæseren greb sit horn og blæste signalet "hurtig udrykning"! Det hjalp, for det signal kendte hestene, der nu løb ud af stalden. Hestene blev ført til Masnedsund, så den eneste hest, der indebrændte, var træhesten! Ved brandstedet kunne gaden ikke passeres, og der blev hængt våde lagener for vinduerne i de overfor liggende ejendomme. Brandtomten blev ryddet, og der opførtes en ny kaserne i 2 etager af mursten med fast tag på grunden.

I 1867 blev kasernen solgt af staten til privat formål. Den østre del blev erhvervet af Vordingborg Tømmerhandel, og den vestre af købmand Sophus Hjort, som solgte herretøj. 90 år senere ejede Vordingborg Trælasthandel (som virksomheden senere ændrede navn til, red.) hele området.

Alt

i Jern, Klude, Metaller. Haar og Ben købes
til højeste Dagspris.

Jernhandler Carl Hansens Eftf.
P. OLSEN,
Københavnsvej 9 — Telefon 99

Forskellige Slags Brugsjern sælges.

Asylerne i Vordingborg

Red. Lis B. Jensen og Brian Devantie

Når man tænker tilbage på tiden, der er gået gennem den gamle kongeby, er der faktisk mange ting, man kan hæfte sig ved og ind imellem undre sig over, ikke mindst navnet Asyl. Hvad og hvilket formål dækker det over?

Asyl var en daginstitution, som blev udviklet under den industrielle revolution i Danmark. Asylet blev opfundet i midten af 1800-tallet. Asylet var for børn fra tre-ugers-alderen til skolealderen, hvor man modtog 60 børn. De blev beskæftiget med frøbelarbejder (pædagogisk arbejdsform), leg og lidt håndarbejde. Asylerne virkede dermed både som det vi i dag kalder vuggestue og børnehave. Asylet blev relevant, da man begyndte at tage kvinder i arbejde, og dermed skulle have et sted at anbringe deres børn i mellemtiden.

Kvindearbejdere var billig arbejdskraft, og fabriksejerne havde derfor interesse i, at tage kvinder i arbejde hurtigst muligt efter fødslen. Det var derfor normalt, at kvindernes barsel kun varede tre uger. Så længe børnene var små, måtte kvinderne godt gå til asylet og amme i pauser. Asylet som institution, blev opfundet af private initiativtagere. På lokalt plan var der 2 asyler i Vordingborg, nemlig Vordingborg Asyl og Ore Asyl.

Asylerne stiftedes 8.oktober 1837. Initiativtagerne var 8 damer. Bestyrelsen kom til at bestå af 6 herrer, og det blev overdraget en damekomite på 12 medlem-

Asylet i Torvestræde – ca. 1938

mer at stå for det daglige tilsyn. Der blev lejet en lejlighed i brygger Jens Petersens ejendom i Algade, det såkaldte marketendersted, for 40 rigsdaler årligt. Som bestyrer antog man enkemadam Cathrine Clausen, og hun blev ved til sin død i 1860. I 1839 var lokalerne blevet for små, og man flyttede til en større lejlighed i skipper Schrøders ejendom Algade mat.nr. 10 - i dag Algade 25. I 1843 købte man købmand Meyers ejendom i Torvestræde 8 for 800 rigsdaler.

Det blev til en nedslidt bygning, der blev revet ned og i 1880 byggede man en ny på samme sted, øvrigt hvor tidligere borgmester Børge Lundgaard kom til at bo. Der blev stiftet et legat efter testamente fra generalinde Oxholm, renterne fra dette skulle anvendes til asyls drift. I 1892 kom Ore Asyl til som filial. Det startede på den gamle Ore skole, senere flyttede det til Rampen 6, Masnedsund.

Ved Asylernes 70-års jubilæum i 1907 blev der afholdt fest og basar, dels på Asylet og dels på hotel Valdemar. Kammerherreinden Oxholm holdt tale om asylgerningen og overrakte derefter asylerne hver en fane med en broderet anemonekrans og asylernes navn broderet med guld. Der blev slået 3 søm i hver af henholdsvis kammerherreinden, J.P.D. Hansen på bestyrelsens vegne og da overlærer Jeppe Peter Ipsen var forhindret, var det fru pastor Whitte og fru overlærer Ipsen på børnenes vegne, på henholdsvis Vordingborg Asyls fane og Ore Asyls fane. Efter faneoverrækkelse drog børnene med sang gennem Algade til hotel Valdemar, hvor der var fest og basar i den festklædte sal. Der blev åbnet for festlighederne med kor fra seminariets elever, under ledelse af organist Emborg. Om aftenen var der forestilling i "Theateret" i Industrilokalet.

Ved 80-års jubilæet i 1917 blev der uddelt 77 beklædningsgenstande til 46 børn. Formanden var overlærer Morten Rasmussen. Samtidig blev fru købmand H.L. Henriksen, sagfører Strange og overlærer Rasmussen genvalgt til bestyrelsen.

Morten Rasmussen fratrådte i 1930 og embedet blev overtaget af kantor Wissing indtil 1935. Formandsposten blev da overtaget af overlærer Jens Kristian Agner.

I 1937 blev der holdt 100-års jubilæum. Formand var overlærer Jens Kristian Agner, bestyrelsen bestod af: Overlærer Jens Kristian Agner, kasserer lærer Stinus Nielsen, borgmester Lohff Rasmussen, doktor Mørkeberg, fru vaskeriejer Stenbæk, lærerinde frk. Arensback og fru doktor Mørkeberg. Navne, som mange i dag kan nikke genkendende til.

Asylet i Torvestræde lukkede sommeren 1940 og blev tjenestebolig og børnene sendt i børnehaven på Lindevej 2.

Kullekærs mark

Red. Lis B. Jensen

Kullekærs mark har siden 1588 været ejet af borgerne efter erstatning for den jord de afgav til kongen. Den bestod i 1688 af Kullekærs mark, Kyllingetoften, Herredsholm, Kirkeholmsagrene og Kirkeholmen - Natmandsbakken også kaldet Rakkerbakken og Stejlebjerget.

I 1782 blev marken opmålt og udskiftet, så lodsejerne fik deres lodder samlet på et sted. Disse lodsejere var byens bedre stillede borgere - som f.eks. byfogeden, købmand Lars Terpger Staal m.fl.

Kullekærs mark grænser op til Kastrop sogn mod nord - Nygårds Mølles jord mod vest - Næstvedvej til Vesterport og langs Vordingborg købstad til Københavnsvej mod syd og Nygårds Have, Iselinge og Marienbergs jorder nær Badstuesøen mod øst.

Det vil sige, begge sider af brovejen fra Næstvedvej til kasernen.

I det 19. århundrede beplantes en del af Rakkerbanken med gran- og birketrær og blev kaldt Birkelunden.

Rakkerbanken blev gravet væk i forbindelse med jordarbejderne til Storstrømsbroen.

Østerport og Vesterport

Red. Brian Devantie

Foto: Ulrik Jensen

Et herligt billede der åbner porten til Handelslivet i Vordingborg, er denne Østerport, der står ved indgangen til Algade fra Slotstorvet. Bemærk hvor porten åbnes for en gensidig handel, og manden med trækvogn er på vej ud af byen med vognen fuld af varer.

I den anden ende, ved Boulevarden, ankommer personen i skulpturen med tom vogn til dagens handel.

Værkerne er opstillet i forbindelse med gågadens etablering i 1992 og vel nok, grundet deres placering i centrum de mest sete og beundrede. De appellerer, både til fantasien, det eventyrlige og ikke mindst til det humoristiske. Det er kunstneren Kjeld Moseholm Jørgensen, født 1936, der er manden bag figureerne, støbt i bronze og opstillet på granitsøjler.

Lad os få den tid tilbage hvor et levende forretningsliv, skabte respekt om byen.

Generalforsamling

Torsdag den 18. april 2024

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg afholder torsdag den 18. april kl. 20.15 ordinær generalforsamling i Kulturarkaden på Sydhavnen i Vordingborg. Der er tradition for, at foreningen inden generalforsamlingen, indleder aftenen med et foredrag af en byens kendte personer. Det er efter bestyrelsens mening, lidt af et scoop når vi i år 2024 kan byde velkommen til tidligere redaktør på Vordingborg Dagblad, nu Sjællandske Medier, gennem 60'erne, Ejvin Bjørnkjær.

Foredrag kl. 19.00

Aftenens foredragsholder, tidligere chefredaktør Ejvin Bjørnkjær, jyden, der kom til Vordingborg som lokalredaktør, kendt for sin skarpe pen fortæller løst og fast om sit lange liv i dagspressen, både her og hisset, som han påpeger.

De fleste der læser hans ugentlige artikel *politisk parentes* i alle Sjællandske Medier, samt en række jyske aviser, gennem de sidste 30-40 år, nikker også genkendende til hustruens ufattelige dumme hund, når den ofte tilslutter eller fraviger sig hans meninger. Denne aften får vi næppe glæde af hustruens hund, og selv om der også findes en ufattelig grim hund, er Kulturarkaden jo stille-område, så begge får nok lov til at blive hjemme.

Alle er velkommen - også ikke medlemmer. Ønsker man at være deltager med ret til at stemme ved den efterfølgende generalforsamling, kan der ske en indmelding i foreningen inden foredraget.

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg

Generalforsamling torsdag den 18. april kl. 20.15

Kulturarkaden, Sydhavnen

Dagsorden iflg. gældende vedtægter.

Forslag der ønskes behandlet på generalforsamlingen skal være foreningens sekretær i hænde senest 8 dage før.

Adresse: Ulrik Jensen, Mads Jensensvej 54760 Vordingborg

mailadr: ulrikjensen@nyraad.net

Guldgåsen

udgives af Lokalhistorisk Forening for Vordingborg
Tryk: Partnerprint

FORENINGENS ADRESSE:

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg, Jørgen Roedsvej 8, 4760 Vordingborg
e-mail: hebri@mail.dk · CVR-nr. 43698133

BESTYRELSE

Brian Devantie (formand)	2946 9786	hebri@mail.dk
Jørgen Larsen (kasserer)	2323 0570	mads.jensensvej3@gmail.com
Ulrik Jensen (sekretær)	6091 5867	ulrikjensen@nyraad.net
Peder Lundgaard	2175 3942	peder393@gmail.com
Lars Lyngskov (redaktør)	2521 5575	ll@nyraad.net
Søren Andersen (suppl.)	9133 4792	soean@mst.dk
Dorthe Wille-Jørgensen (suppl.)	2970 5227	d.willejorgensen@gmail.com

VORDINGBORG LOKALHISTORISKE ARKIV

Lokalarkivet og arkivleder: Berit Christensen, tlf. 5536 3817

e-mail: Lokalarkivet@vordingborg.dk

Lokalarkivet har til huse i Kulturarkaden på Sydhavnen i Vordingborg.

Åbningstider: tirsdag 10 - 16 ellers efter aftale med arkivaren.

I arkivets læserum og lokalsamling er der åbent i
bibliotekets almindelige åbningstid